

Na pomedzí duchovna a vedy: Koľko viery má mať správny religionista?

Michal Puchovský, FF MU, Ústav Religionistiky
michal.puchovsky@gmail.com

Môže byť študent religionistiky duchovným človekom? Je niečo také možné a vôbec prípustné, ak je človek vzdelávaný v duchu spätnej overiteľnosti každého tvrdenia? Verím tomu, že podobné otázky si kladiem nielen ja, ale aj veľká časť českých a slovenských religionistov. Osobne si myslím, že téma vzťahu osobného vnímania duchovna a štúdia religionistiky je natoľko nosná, že sa o nej oplatí písať nielen vedecké state (Vrzal, 2008; Vrzal & Menšíková, 2015; Vrzal, 2018), ale aj osobné reflexie. Práve tento priestor na pomedzí zaplním svojou esejou a dúfam, že jej obsah dodá ďalším religionistom odvalu a dôveru reflektovať ich duchovný život v akademickom prostredí. Formu eseje som si vybral preto, lebo môže priniesť trocha odľahčujúcej subjektivity a „človečiny“ do myslenia religionistov, ktorí si často neuvedomujú, ako veľmi metódy vedy vplyvajú na všetky aspekty ich uvažovania a vyjadrovania sa o živote. Sám som toho príkladom, keďže mám v eseji odkazy na odbornú literatúru.

V nasledujúcich riadkoch by som rád čitateľovi, či už z radov študentov alebo iných záujemcov o náboženstvo, prerozprával svoj príbeh o tom, ako som sa stal na jednu stranu religionistom a na druhú vysoko duchovným človekom a ako moju životnú cestu ovplyvnilo prostredie brnianskej religionistiky. Dovolím si tvrdiť, že bez brnianskej religionistiky a ľudí, ktorých okolo seba združuje – študentov a učiteľov, by som sa nestal tak duchovným človekom, akým som. Platí to aj naopak – bez svojich skúseností s rôznymi duchovnými praxami by som vnímal religionistiku omnoho úzkoprsejšie, a v konečnom dôsledku skúmanie šamanských svetov prehĺbilo môj vzťah a rešpekt k vede ako takej.

Začiatok cesty...

Na religionistiku v Brne som nastúpil ako devätnásťročné „ucho“ z Bratislavy rovno po skončení strednej školy. Prvý rok som vysokú školu vnímal ako ďalší stupeň vzdelávania a duchovno ma nezaujímal. Bol som nadšený z možnosti rozširovania intelektuálneho poznania a objavovania tajov študentského života. Už od začiatku som vnímal to, že religionisti študujú náboženstvo tak nejakou objektívne, že vlastne žiadne náboženstvo neexistuje a kľúčom k pravému poznaniu je možnosť spätého overenia pravdivosti tvrdenia. Vtedy som zmenil pohľad na fakty súvisiace s náboženstvom, a to od intuície smerom k „rozumnosti“ vedy. Išlo vtedy o pomerne výrazný posun vo vnímaní náboženstva. Na strednej škole ma z religionistických tém fascinoval Däniken a jeho teórie o bohoch – astronautoch, Steinerova antropozofia, stratené kmene Izraela či protikresťanský gnosticizmus.

Už v prvých ročníkoch som si všímal, že okrem racionálne a vedecky pôsobiacich učiteľov (s výnimkou jogína Milana Fujdu) sa na prednáškach stretávam s ľuďmi, ktorí sa, na rozdiel od môjho devätnásťročného ja, o duchovno zaujímajú aktívne.

Moju najväčšiu pozornosť vtedy pútala skupina religionistov – pohanov. Boli vizuálne neprehliadnuteľní – čierne oblečenie, dlhé vlasy u mužov, červené vlasy u žien. Dalo by sa povedať, že ma táto partia začala rýchlo priťahovať a v priebehu prvého polroka som sa s nimi strávil veľa času po krčmách. Práve kamarátstva s pohanmi sa stali neskôr odrazovými mostíkmi pre moje duchovné objavovanie seba samého. Religionistika v Brne v tom období vytvárala okolo seba určitý polaritný obraz, ktorý sa dnes, podľa môjho názoru, pomaly vytratil. Na jednej strane stáli viac-menej ateistickí študenti a na druhej stáli kosťami obvešaní pohania a „previbrovaní“ jogíni. Späťne je pre mňa fascinujúce, že práve tá „duchovná“ časť religionistov mala vždy bližšie k neviazanej zábave, k flákaniu školy a k hromadeniu nezdravých medziľudských vzťahov. Samozrejme to neplatilo plošne, ale vtedajšiu generáciu religionistických pohanov vnímam dnes takto. Ako som si uvedomil až neskôr, záujem o duchovno môže byť jednou z podvedomých reakcií určitej skupiny ľudí, ktorí hľadajú riešenia svojich psychických problémov. Tak ako iní navštevujú psychológa alebo cestujú po svete, duchovní ľudia chodia na víkendové meditačné sústreďenia.

Dnes vnímam, že moje „duchovné prebudenie“ súviselo nie len s množstvom lucidných snov a vízií, ale aj s hľadaním riešení niektorých životných trápení. Aj preto som začal meditovať a zaujímať sa o „New Age“, čo späťne vnímam ako pozitívny zlom v živote. Bránou k mojím duchovným začiatkom boli ezo kamaráti z Brna a Bratislavy, internet a pocit duchovnej otvorenosti ľudí z okolia brnianskej religionistiky. Inými slovami, vnímal som ako normálnu vec, že sa ako religionista osobne zaujímam o duchovno, podobne ako početná skupina spolužiakov. Brniansky Ústav Religionistiky sa na jednej strane výrazne dištancuje od prepájania teológie (či vo všeobecnosti akejkoľvek ideológie) a religionistiky, nie je ale v jeho záujme viesť študentov k skepse voči viere ako takej.

Nejaké obdobie sa môj život niesol v znamení navštevovania pohostinstiev a otvárania si čakier za pomoci minerálov. Rovnako som vtedy spontánne pričuchol k životu okultného brnianskeho undergroundu. „Magiči“ z Brna sa (veľmi zjednodušene) zaujímali o západný hermetizmus, magickú prax a o neviazané pitie alkoholu vo veľkých množstvách počas skupinových stretnutí. Takže to nebolo pre mňa nič, čo by som nepoznal z brnianskej religionistiky. Tento životný štýl som neskôr obohatil o jogu, kde som sa vďaka charizmatickému cvičiteľovi stretol s omnoho „čistejšou“ a „vesmírnejšou“ podobou duchovného života, než tou „dionýzovskou“ v podaní časti vtedajších brnianskych religionistov či brnianskych magičov. Pomaly som si začínal uvedomovať, že to ide aj inak, ale aj tak u mňa stále fungoval súlad religionistiky, duchovna a cigariet.

Kríza

Za ďalší zlom v mojom duchovnom aj akademickom živote považujem prvé dva roky na magisterskom štúdiu. Pomerne náročný bol pre mňa prechod z vedomostne zameraného bakalárskeho štúdia na omnoho teoretickejšie magisterské štúdium. V učive som sa začal strácať vinou nahromadenia povinných predmetov a korunou toho všetkého bol kurz Súčasné religionistické teórie II., v ktorých sa študent venuje teóriám o úlohe náboženstva, ktoré vychádzajú z poznatkov prírodných vied. Pre niektorých sú naturalizujúce prístupy v religionistike tou pravou vedou a pôžitkom,

pre mňa to bola hotová pohroma. Celý kurz som dokončil so sebazaprením až na druhý pokus s podpriemernou známkou. Horšie bolo, že som začal strácať záujem o religionistiku. Prostredie brnianskej religionistiky ma odrazu prestalo motivovať v tom, aby som na sebe pracoval. Na dôvažok mi z religionistiky odišlo veľa známych. Veľká časť duchovne zameraných ľudí a mojich priateľov školu buď ukončila alebo ich vyhodili, čo sa dotklo prakticky celej pohanskej „kliky“. Bol pre mňa veľký šok, že som na prvej povinnej magisterskej prednáške poznal asi iba dvoch ľudí z celej miestnosti, namiesto obvyklej väčšiny počas bakalárskeho štúdia. Navyše väčšina z mojich nových magisterských spolužiakov patrila k pre mňa „nudnému“ ateistickejšie zameranému krídlu religionistiky. A aby toho nebolo málo, tak v tom období vrcholili moje problémy s hľadaním spriaznenej duše ženského pohlavia a márne som sa snažil dvoriť ženám, ktoré ma dlhodobo odmietali a ja som si to nechcel pripustiť.

Všetky zmienené udalosti viedli k tomu, že som sa ponoril viac do svojho duchovného života na úkor religionistiky, a dokonca som si našiel na pár mesiacov brigádu ako predavač v ezoterickom obchode. Potreboval som pauzu.

Ako preťať bludný kruh?

Presun pozornosti mimo religionistiku pomohol. Začal som pravidelne navštevovať občasnú víkendovú šamanskú sústredenia, ktoré prehĺbili moje vnímanie duchovna a pomohli mi nájsť v sebe pevné body. Spoznal som sa s úplne novou skupinou ľudí môjho veku, ktorí riešili podobné ľudské problémy, ale nikto z nich nebol akademikom. Po dlhej dobe som sa stretol s iným typom ľudí. Každý jeden z nich bol taký subjektívny a intuitívny! Meditácie za zvuku kryštálových mís, precítenie vplyvu prírodných živlov na človeka a šamanské cesty za stratenými časťami môjho Ja ma po psychickej stránke uvoľnili a našiel som v sebe odpovede na množstvo trápení, ktoré ma dovtedy ťažili. Vedomá práca na sebe samom ma spätne nabila energiou a inšpiráciou. Začal som sa cítiť lepšie po telesnej aj duševnej stránke, prestalo ma baviť vysedávať do rána po krčmách a nechal som fajčenie pre iných. A popri tom sa obnovila moja vášeň pre religionistiku. Škola ma začala znova baviť, stal som sa opäť viac aktívnym študentom a vo všeobecnosti som začal svoje štúdium vnímať serióznejšie. Bez kapacity, ktorú som si uvoľnil na meditáciách, by nič z toho nebolo v takej miere možné. A ktovie, možno by som podobne ako mnohí moji dávni spolužiaci školu ani nedokončil. Našiel som cestu, ako sa vyrovnáť so stresom a napätím spojeným so životom pomocou aktívneho duchovného života. Bez krízy podmienenej štúdiom na religionistike by moja duchovná cesta vyzerala inak.

Všetko je všade

Dlhšie obdobie som vnímal svoje duchovné zážitky ako niečo mimotelové. Niečo, čo sa deje v inej rovine bytia, ktorá je prístupná napríklad v šamanských cestách. V súčasnosti sa ale môj náhľad na duchovný svet mení a môže za to religionistika, ktorá ma motivuje o náboženstve premýšľať s určitým odstupom. Keď som sa kvôli magisterským štátniciam prehrýzal množstvom štúdií, začítal som sa do štúdie chápujúcej pôvod náboženstva kognitívne. Práve vďaka nej som si zase raz

uvedomil, že naša myseľ je omnoho komplikovanejšia, než si myslíme. A že moje vízie môžu byť prejavom menej vedomých častí mozgu, ktoré sa prejavujú v spánku alebo v intuitívnych tušeniach. Prestal som veriť v oddelenie ducha a tela. Inými slovami, duchovno vnímam aj ako nástroj na uvedomenie si informácií, ktoré síce naše myseľ zachytí, ale nie je schopná ich v záplave ďalších vnemov vyhodnotiť ako dôležité. Koncentrácia v podobe meditácie či šamanskej cesty môže pomôcť uvoľniť myseľ a vytiahnuť z nej dôležité pozorovania alebo dedukcie, ktoré umožnia vyriešiť zdánlivo neriešiteľné situácie. V zásade som došiel k vlastnému vysvetleniu starej pravdy „všetky odpovede nesieš v sebe“.

A tak sa mi všetko začalo viac prepájať – poznanie získavané čítaním cez religionistiku a koncentráciou cez meditácie. Začal som si napríklad všímať, že v meditačnej skupine spolu komunikujeme pomocou symbolického jazyka, ktorý pracovne nazývam čakrový. Ten je využívaný na popis sveta okolo nás podobne ako vedecký jazyk a má svoju racionalitu. V druhej či tretej čakre cítime veci často v hmotnom tele, nielen v duchu a mnohokrát používame metafory ako „nastavila si mi zrkadlo svojím príbehom a začala som procesovať“, ktoré ale nevyjadrujú nič neobyčajné, len uvedomenie si správnosti tvrdenia a jeho prijatie. Všetky naše vízie a obrazy vnímame v meditačnej skupine ako fakty, ktoré nám pomáhajú vysvetliť súvislosti nášho života. Počas štúdií na religionistike som si uvedomil, že aj vedci vytvárajú podobné symbolické jazyky na opis reality. Z prostredia vedy pochádza teória sociálnej konštrukcie reality od Luckamanna a Bergera, ktorá na mňa pôsobí ako lingvisticko-štrukturalistický pokus o vysvetlenie procesu toho, ako sa subjektívne významy stávajú objektívnou realitou, ako sa vytvára myslenie o realite a o vedení/poznaní v spoločnosti a ako ľudská činnosť vedie k vytvoreniu svet vecí. Tento jav môžeme pozorovať aj vo svete vedy aj vo svete duchovna. Religionistika mi spätne pomáha vnímať môj duchovný svet štrukturalisticky a chápať ho ako jednu z možných šablón pre porozumenie sveta okolo nás. Nieкто má vedu, nieкто duchovno. Ja mám oboje. Aj tak sú to len šablóny na dodatočné dodanie zmyslu pre nás život. Podľa mňa je celkom jedno, k akému symbolickému jazyku, relevantnému pre jeho život, dôjde každý človek. Ten môj sa stále utvára vo vzájomnej interakcii religionistiky a duchovna.

Zoznam použitej literatúry

- Berger, P. L. & Luckmann T. (1999). *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii věděni*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Vrzal, M. & Menšíková, T. (2015). Stávání se religionistou: Internalizace vědecké identity v počátcích studia religionistiky a její důsledky pro vztah studentů k náboženství. *Sacra*, 13(1), 7–23.
- Vrzal, M. (2008). Religiozita religionistů. *Sacra*, 6(1), 58–70.